

**Copenhagen
Business School**
HANDELSHØJSKOLEN

Fremmedsprog til fremtiden

Sprogpolitiske udfordringer for Danmark

Fremmedsprog til fremtiden

Sprogpolitiske udfordringer for Danmark

Udgivet af Institut for Internationale
Sprogstudier og Vidensteknologi
Handelshøjskolen i København / Copenhagen
Business School 2008

Redigeret af Lisbeth Verstraete Hansen og
Robert Phillipson

Yderlige eksemplarer ved henvendelse til
mb.iadh@cbs.dk

Oplag: 700

Produktion: CBS Communications & Marketing

Teksterne må frit gengives med behørig
kildeangivelse.

Reaktioner og forslag til opfølgning modtages gerne af:

Lisbeth Verstraete Hansen, Forskningsadjunkt, ph.d.
Institut for Internationale Kultur-
og Kommunikationsstudier
Handelshøjskolen i København
Dalgas Have 15
2000 Frederiksberg
lvh.ikk@cbs.dk

Robert Phillipson, Professor, dr.phil.
Institut for Internationale Sprogstudier
og Vidensteknologi
Handelshøjskolen i København
Dalgas Have 15
2000 Frederiksberg
rp.isv@cbs.dk
www.cbs.dk/staff/phillipson

FORORD

Fremmedsprog til fremtiden. Sprogpolitiske udfordringer for Danmark tager sit udgangspunkt i, at det danske samfunds kompetence inden for fremmedsprog er truet. Derfor er denne publikation tænkt som et debatoplæg, der forhåbentlig kan stimulere til en kritisk stillingtagen til en udvikling, som om få år kan vise sig at have en meget uheldig indflydelse på Danmarks evne til at klare sig i globaliseringen. Debatoplægget bygger på bidrag fra forskere, erhvervsliv, ministerier og et bredt spektrum af kvalificerede fagfolk. Det indeholder anbefalinger til initiativer, som kan sikre, at Danmark fremover er rustet til internationalisering og samarbejde i EU.

Regeringen har sørget for, at udviklingsperspektiverne for det danske sprog er blevet undersøgt to gange i de senere år. Tilsvarende undersøgelser af Danmarks behov for engelsk og andre fremmedsprog, for tolkning og for at sikre dynamiske forsknings- og indlæringsmiljøer inden for fremmedsprog mangler. Dette debatindlæg indeholder bidrag til, hvordan vi i Danmark bør forholde os til udviklingen på det fremmedsproglige område.

Det haster i en tid, hvor flere og flere fremmedsprogfag er truede eller simpelthen bliver nedlagt.

Finn Junge-Jensen,
Rektor, Copenhagen Business School

Alex Klinge,
**Instituteder, Institut for
Internationale Sprogstudier og
Vidensteknologi**

INDHOLD

Indledning	7
Anbefalinger	10
Fire foredrag om udfordringerne fra globalisering og europæisk integration	13
Per Øhrgaard <i>Hvorfor og hvordan bevarer vi traditionen for indlæring af flere fremmedsprog i Danmark?</i>	14
Robert Phillipson <i>Det engelske sprog i europæisk integration og globalisering: Lingua franca eller lingua frankensteinia?</i>	17
Tove Skutnabb-Kangas <i>Betydningen af sproglig mangfoldighed og sproglige menneskerettigheder.</i>	23
Sabine Kirchmeier Andersen <i>Dansk og/eller andre sprog – et spørgsmål om lovgivning.</i>	25
Tre foredrag om den danske virkelighed: Erfaringer og udfordringer	29
Lisbeth Verstraete Hansen <i>Fremmedsprog i danske virksomheder: Stadig en uudnyttet ressource?</i>	30
Henrik Køhler Simonsen <i>Sprogpolitikker i virksomheder og organisationer.</i>	33
Thomas Harder <i>Dårlig tolkning er livsfarlig.</i>	34
Paneldebat	37
Forslag til videre læsning	53

INDLEDNING

Der er i dag bred enighed om, at fremmedsprogsfagene i Danmark befinder sig i en dyb krise. De tydeligste tegn er det hastigt svindende udbud af alle andre sprog end engelsk i folkeskolen og på de gymnasiale uddannelser, den fortsat vigende søgning til sprogfagene ved de videregående uddannelser og den løbende afvikling af fremmedsprogsuddannelser på seminarier og universiteter. CBS' nedlæggelse af fagene russisk og italiensk samt tolke- og translatoerprofilen på alle andre sprog end engelsk er det seneste eksempel i rækken.

Ledende politikere og andre beslutningstagere har længe argumenteret for at styrke engelsk, og der har endog været røster fremme om at gøre engelsk til Danmarks andet officielle sprog. Disse forslag er imidlertid ikke udsprunget af hverken en bevidst sprogplanlægningsstrategi, forudgående forskning eller udenlandske erfaringer. Der er derfor et påtrængende behov for en grundig refleksion over fremmedsprogenes stilling og status i det danske samfund og for de fremtidige behov for andre sprog end dansk.

Europarådets *Language Policy Division* og den Europæiske Unions *Kommissær for Flersprogethed* arbejder for at styrke flersprogethed og udbrede kendskab til innovation i fremmedsprogsindlæring i de europæiske lande. De anbefaler ligeledes en øget indsats inden for national sprogpolitisk planlægning.

For Danmarks vedkommende har vi set initiativer som *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik* (Kulturministeriet, 2003) og *Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden* (Undervisningsministeriet, 2003). Senest nedsatte Kulturministeren i april 2007 et udvalg med kommissorium til såvel at følge op på udviklingen i det danske sprog som at give en status for dansk i den offentlige sektor, uddannelsessystemet, forskningen, erhvervslivet, kulturlivet og EU og at forholde sig til sprogteknologiske muligheder og til fremmed- og nabosprog. Endvidere skulle udvalget give en vurdering af det danske sprog og de generelle sprogkompetencer i fremtidens danske samfund. Det danske sprog udgjorde således omdrejningspunktet for udvalgets arbejde, der i april 2008 blev offentliggjort i *Sprog til tiden. Rapport fra Sprogudvalget*.

*

I december 2007 inviterede Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi på CBS til en sprogpolitisk konference med fokus på fremmedsprog: På fremmedsprog i uddannelsessystemet, i erhvervslivet og i sundhedssektoren; på tilgangen til fremmedsprog i nordisk og europæisk

sprogpolitik. Men også det danske sprogs status i EU blev, sammen med tolke- og undervisningsrelaterede problemstillinger for minoritetssprog i Danmark, taget op til debat. Konferencen, som talte henved 130 deltagere, var delt op i en foredragssektion og en paneldebat og havde tre overordnede mål:

- At formidle relevant forskning fra CBS
- At fremme dialogen mellem forskere, undervisere, beslutningstagere, embedsværket, erhvervslivet, og sproginteressenter gennem en debat mellem tilhørerne og et panel bestående af repræsentanter fra Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, uddannelsesinstitutionerne og erhvervslivets organisationer
- At identificere behov for handling og med udgangspunkt i konferencens diskussioner fremsætte konkrete anbefalinger til styrkelse af flersproglighed i Danmark.

Forud for konferencen havde alle foredragsholdere og deltagere i panelet fået tilsendt *en række spørgsmål*, som ønskedes belyst i løbet af konferencen. Spørgsmålene lød (her i let omarbejdet form):

- Hvordan kommer vi over krisen i fagene *fransk, tysk og andre fremmedsprog*?
- Er der behov for kampagner for at nå EU's anbefaling til medlemslandene om at sikre et *sprogvenligt miljø* i Danmark?
- Hvordan vil Danmark sikre sproglige rettigheder for alle, der er permanent bosiddende i de nordiske lande, herunder sørge for at minoritetsbørn kan "bevara och utveckla sitt modersmål", jf. *Den nordiske sprogdeklaration*?
- Er der behov for at *lovgive* for at sikre det danske sprogs status?
- Investeres der tilstrækkeligt i *sprogteknologisk forskning og udvikling* på de højere læreanstalter og i industrien?
- Er der risiko for, at den nuværende tendens til at koncentrere sig om *ét fremmedsprog* vil stille danskerne ringere i fremtidens internationale samkvem?
- Hvordan kan et *samarbejde mellem forskere og erhvervslivet* om sprogpolitik forbedres?
- Hvad kan gøres for at sikre, at *tolkningen i Danmark* (mellem dansk og mange sprog, herunder flygtninge- og indvandrersprog) fungerer tilfredsstillende?
- Ansættelse i EU og andre internationale organer forudsætter kompetence på to fremmedsprog. Hvordan kan man sikre uddannelsen af danske oversættere og tolke i fremtiden?
- Danske *oversættere og tolke* som arbejder i EU's institutioner (Parlamentet, Kommissionen, Ministerrådet) udtrykker bekymring over, at dansk er ved at blive degraderet til et andenrangs sprog. Hvor udbredt er det, at danskere i

EU-sammenhæng anvender "dårligt engelsk" i stedet for dansk, og hvad skal der til for at sikre det danske sprogs fremtid som fuldgældigt EU-sprog?

- Er kvaliteten af de universitetsansattes (og de uddannede kandidaters) engelsk god nok til, at målsætningen om lige kompetencer på engelsk og dansk – såkaldt *parallelsproglighed* – kan udmøntes?
- Kan danske studerende, der undervises (i andre fag end lige netop engelsk) på engelsk af danske lærere, få samme *faglige udbytte*, som hvis undervisningen var foregået på dansk? Kan deres samtale på engelsk formodes at være lige så præcis, dybtgående og nuanceret som den, de kan føre på dansk?
- Hvad skal der gøres for at rette op på det u hensigtsmæssige i, at *Danmarks Pædagogiske Universitetsskole* (nu tilknyttet Aarhus Universitet) ikke beskæftiger sig med engelsk, fransk, tysk, eller andre sprog end dansk?
- Hvad kan gøres for at sikre, at et velkvalificeret embedsapparat (i *Undervisningsministeriet* og *Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling*) og dynamiske *forsknings- og uddannelsesmiljøer* er rustet til at følge og bidrage til den sprogpoltiske udvikling internationalt og i uddannelsessystemet?
- Er der behov for en *uafhængig tænketank* til at kulegrave Danmarks fremmedsproglige ressourcer og behov i et kortere og et længere perspektiv, indhøste udenlandske erfaringer med forvaltning af flersproglighed, samt udarbejde strategier for at udnytte hele befolkningens sproglige ressourcer?

Foredragsholdere, paneldeltagere og tilhørere formulerede hver deres svar på disse spørgsmål, og det er bl.a. disse svar, som ligger til grund for den række anbefalinger, der følger på de næste sider – og som naturligvis alene står for redaktøernes regning. En opsummering af de syv foredrag findes i første sektion af skriftet, mens et sammendrag af paneldebattens oplæg og reaktioner fra tilhørerne følger i anden del. Endelig kan den interesserede læser afslutningsvis finde en række forslag til videre læsning.

Det er vores håb, at nærværende hæfte kan give startskuddet til den nationale udredning af fremmedsprogsfagene og af tolkning i Danmark og i EU, som efterlyses fra alle sider, og i øvrigt bidrage til at kvalificere en fordomsfri debat.

Alle foredrag samt paneldebatten kan høres på

www.cbs.dk/forskning_viden/institutter_centre/institutter/isv

ANBEFALINGER

1. Der er behov for en *landsplanlægning af sprogpolitik* som anbefalet af EU, dvs. en kortlægning af alle sproglige behov og ressourcer, herunder en sikring af EU-målsætningen om modersmålet plus to sprog.
2. Der er behov for en erkendelse af, at når fremmedsprogskompetencen falder i Danmark, er det et *nationalt problem*, som kræver løsninger på landsplan.
3. Der er behov for en *national udredning af fremmedsprogsfagernes* nuværende status på alle niveauer i uddannelsessystemet samt en vurdering af fremtidige fremmedsproglige behov.
4. Den nationale udredning bør tage initiativ til at sikre fastholdelsen af *dansk som fuldt gyldigt EU-sprog*, herunder *uddannelse af velkvalificerede tolke og oversættere* med kompetence på mindst to fremmedsprog.
5. Der er behov for en langt større *sprogpædagogisk forskningsindsats* på alle uddannelsesniveauer. Der er ligeledes behov for at oparbejde mere kompetence i *testning af sprogfærdighed*.
6. Den nationale udredning bør omfatte en analyse af behovet for *ændringer i læreruddannelserne* for at imødekomme ændrede behov.
7. Opbygning af større kompetence på flere sprog forudsætter, at *forståelseskløften mellem uddannelsesstrin – Folkeskolen, de gymnasiale uddannelser og de højere læreanstalter – reduceres væsentligt*.
8. Der er behov for en nytænkning af *finansieringen af fremmedsprogsfagene*, herunder af hvorvidt taxametertaksterne på de højere læreanstalter bør ændres for at opretholde internationalt stærke forskningsmiljøer.
9. Der er behov for en *begrebsafklaring* af centrale sprogpoltiske emner såsom *parallelsproglighed og domæne* (som kan tabes, deles eller vindes).
10. *Rektorkollegiets (nu: Danske Universiteter) sprogpoltiske anbefalinger* bør implementeres på alle højere læreanstalter og sammentænkes med de sproglige dimensioner af Bologna-processen.
11. Eftersom fremmedsprog er et centralt redskab i international kommunikation og relationer, bør der i Danmarks *globaliseringsstrategi* afsættes ressourcer til at styrke området.
12. Relevansen af gode *erfaringer fra vores nabolande og fra lande, som har indført sprogpoltiske tiltag*, skal undersøges.

13. Forbedringer forudsætter *national koordinering og velkvalificerede eksperter* både på universiteterne og i ministerier, specielt Undervisningsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.
14. Danmark burde engagere sig mere aktivt i *EU-Kommissionens og Europarådets aktiviteter*, som har til formål at forny sprogundervisning, at styrke flersprogethed og den sprogpoltiske planlægning.
15. Danmark skal leve op til de forpligtelser, som underskrivning af *den Nordiske Språkdeklaration* indebærer.
16. Der er behov for en erkendelse af, at *indvandreres og flygtnings sprog* udgør en ressource, som der burde bygges på i uddannelsessystemet og det bredere samfund, herunder i erhvervslivet, og som bør integreres i uddannelsesplanlægningen.
17. Der skal rettes op på *manglen på veluddannede tolke* til danske sygehuse, retsvæsenet og det offentlige Danmark ved at etablere en tidssvarende tolkeuddannelse.
18. Det offentlige Danmark bør forpligte sig til kun at gøre brug af *certificerede tolke* og til at etablere sprogcentre i sygehusvæsenets regioner, som kan sikre kvaliteten af tolkning.
19. Behovet for *en tænketank* eller et nyt organ med et bredere sprogpoltisk mandat end Dansk Sprognævns bør undersøges.

Fire foredrag om

Udfordringer fra globalisering og europæisk integration

Hvorfor og hvordan bevarer vi traditionen for indlæring af flere fremmedsprog i Danmark?

Per Øhrgaard, professor, CBS

Det grundlæggende spørgsmål er, om Danmark skal *provinsialisere* sig selv ved kun at satse – ligesom monopoler i erhvervslivet – på engelsk, eller *internationalisere* sig ved at satse på flere sprog. Der er eksempler på, at et bedømmelsesudvalg til en stilling på en højere læreanstalt i Danmark henstillede til ansøgere kun at aflevere publikationer på engelsk eller et nordisk sprog.

Der er ingen tvivl om, at studerende i dag er svagere sprogligt og kundskabsmæssigt end tidligere. Årsagerne er bl.a. problemer med sprogpædagogiske satsninger i de senere år – for lidt koordinering imellem skolevæsenets niveauer, mangel på progression – og problemer med holdninger til fremmedsprog. Uddannelsesvæsenet i Danmark er for segmenteret. En reform af læreruddannelserne bør medvirke til at mindske afstanden og forståelseskloften mellem Folkeskolen, Gymnasieskolen og universiteterne.

Det er udtryk for danskeres mindreværdskompleks, når (dårligt) engelsk bruges så flittigt i det offentlige rum. Der er en tendens til, at danskere blindt overtager amerikansk sprog og kultur. Måske kunne optakten til dansk krigsdeltagelse i Irak have ført i en anden retning, hvis der var flere, der fulgte med i analyser på fransk og tysk.

Engelsk er selvfølgelig det helt dominerende fremmedsprog, og det bliver ikke nogen af de traditionelle 2. fremmedsprog, der i givet fald afløser det. Tysk og fransk genvinder ikke deres tidligere status, spansk vil ikke opnå den.

Den såkaldte globalisering foregår for det meste ret lokalt, som større trafik mellem naboer, og denne trafik omfatter mange flere mennesker end før – som ikke bare taler engelsk, men som skal gøre sig forståelige for hinanden på et af de sprog, der er naboer. Selvfølgelig kan og skal ikke alle lære alt; men nationens samlede sproglige beredskab må styrkes i stedet for som nu at svækkes. Og det er nu, før der opstår kriser, at vi skal handle: Danmark har behov for et større sprogligt beredskab, og markedskræfterne sørger ikke for kvalitet på det sprogpoltiske område.

Afstanden mellem engelsk og 2. fremmedsprog skal mindskes. Jo tidligere man i skolen begynder med engelsk, desto tidligere skal man også begynde med 2. fremmedsprog, så eleverne ikke bliver helt frustrerede over ikke at kunne

noget på sprog nr. 2, 3 osv. Og: Jo bedre man bliver til 2. fremmedsprog, desto bedre bliver man også til det første, fordi man i det hele taget lærer mere om sprog.

Da man aldrig vil kunne nå så langt i 2. fremmedsprog, som man stort set kun møder i skolen, medens engelsk er alle vegne, bør man satse på *informationskompetencen*. Det er ikke så vigtigt hele tiden at producere sprog. I hvert fald ikke førend vi har lært at håndtere råvarerne rigtigt, altså at kunne lytte med på, hvad de fremmede taler *med hinanden* om, så vi forstår, hvorfor de siger det til os, som de siger.

Derfor bør der lægges vægt på at lytte og læse – og forstå! – også mere komplicerede tekster. Derved udvikles også ordforråd og grammatisk kompetence. Man lærer ikke indviklede tyske eller franske konstruktioner ved at se et løst eksempel i en grammatik, men ved at se (eller høre) tusind eksempler i kontekst hos store forfattere eller talere. Her er de nemlig så prægnante, at man husker dem! Det, man – vist mest i gamle dage – kaldte ”passiv” sprogbeherskelse, er noget af det mest aktive, man har.

Hvad man lærer på et højt plan, kan altid også bruges på et lavere, medens det omvendte ikke er tilfældet. Hvis man kan analysere en god litterær tekst, kan man også analysere reklamesprog og tegneserier og *executive summaries*; det kniber mere den anden vej. Hvis vi kaster os ud i det kommunikative, gælder det samme: Vi skal nemlig ikke angle efter overbærende forståelse hos vores udenlandske samtalepartner - vi skal *tages alvorligt*, og det kræver et stort ordforråd og en nogenlunde korrekthed.

Vi skal kunne tale med de samme mennesker i udlandet og om de samme ting, som vi taler med vore landsmænd og -kvinder om. Sprog er magt, ikke mindst når folk får lov at anvende deres modersmål. Det er derfor, at internationale traktater skrives på flere sprog.

Sprog skal læres bredt – det er en dødssynd at specialisere for tidligt! Og i vore dage er de første studieår stadig væk tidligt, når det gælder 2. fremmedsprog. Hvad man i dag kalder professionelt, er ofte det samme som det, man før i tiden kaldte fagidioti. Hvis en længerevarende uddannelse er tilpasset en bestemt jobfunktion, er det fordi enten uddannelsen eller jobbet eller begge dele står i stampe. Man kan i sidste ende kun lære det helt præcise på selve jobbet – generationer af lærerkandidater kan tale med om det! – men netop derfor skal man møde op med den brede baggrund, som jobbet ikke forsyner én med. Det er det, vi har studierne til. Vi skal uddanne generalister: Specialister kan de altid blive (nødt til at blive). Det er ikke på grund af handel, at man skal lære tysk eller andre sprog – men man kan fortræffeligt bruge dem til det, når

man har lært dem. Man skal altså lade være med at forveksle mål og middel. Eller som Voltaire sagde: Det overflødige er højest nødvendigt.

Erhvervsfolk, som mener, at kulturforståelse kan opnås uden kendskab til sprog, tager fejl. Men sprogfagene skal lade være med at betragte sig alene som bærere af kulturelle identiteter; de skal slå på, at et ekstra sprog altid er en ekstra adgang til information om alting. Altså: Hvis man lærer fx fransk, får man selvfølgelig adgang til den fransktalende verden, fransk kultur etc., men man får tillige adgang til information på fransk om hvad som helst, også emner, som ikke i sig selv er franske eller frankofone.

Der skal skabes bedre vilkår for andre fremmedsprog end engelsk, dels ved en revision af den ulykkelige gymnasiereform, dels ved *lovgivning på medieområdet*: Forpligtelse for udbydere til at have flere kanaler på andre fremmedsprog og mulighed for aftagerne til at vælge individuelt (teknisk kan meget lade sig gøre, det er økonomiske interesser, der forhindrer det).

Det erhvervsliv, som så ofte beklager manglen på sprogkundskaber, må lade handling, dvs. penge, følge på ord; ellers tror vi ikke på det. Og erhvervslivet skal honorere sprogkompetencer hos sine ansatte, hvis det ønsker flere medarbejdere med bedre sproglige kundskaber. *Det skal kunne være en karriere at kunne sprog*. Det er i alt for ringe grad tilfældet i dag, hvor den, der kan lægge to og to sammen, har højere status og højere løn end den, der kan sine uregelmæssige verber.

En forkortet version af Per Øhrgaards foredrag udkommer i "Gymnasieskolen". Den fulde version kan læses i tidsskriftet Budstikken 2008/1, 11-16.

Det engelske sprog i europæisk integration og globalisering: *Lingua franca* eller *lingua frankensteinia*?

Robert Phillipson, professor, CBS

Sprogpolitiske udfordringer negligeres i Danmark, som i øjeblikket ikke er lydhør over for anbefalinger eller forpligtelser, som landet har indgået i EU, Europarådet, og nordisk regi. Dansk er også svækket i EU-systemet. En blind tro på, at engelsk åbner alle døre, har negative konsekvenser for både dansk og andre sprog end engelsk allerede nu og især på lidt længere sigt.

Sprogpolitik i EU-sammenhæng er et emne, der er både "følelsesladet" (jf. en tysk diplomat) og "eksplosivt" (jf. en fransk EU-politiker). Tilsyneladende også i Danmark, hvor Videnskabsminister Helge Sander (*Information*, 29.8.2007) skriver, at "[...]sprogdebat truer dansk forskning. Manglen på højtuddannede forskere og undervisere truer. Debatten om engelsk på universiteterne kan gøre problemet næsten umuligt at løse"... Hertil svarede Birgitte Jensen og Jørgen Christian Wind Nielsen fra Forbundet Kommunikation og Sprog (*Information*, 4.9.2007), at "Helge Sander truer dansk sprogdebat".

Tilbage står, at en oplyst debat bør afklare principper og målsætninger for en sprogpolitik, som tilgodeser danske interesser bedst nationalt og internationalt.

Den videnskabelige tilgang til sprogpolitik trækker på flere samfundsvidenskabelige og humanistiske fagtraditioner. Der er efterhånden ret meget relevant litteratur i bøger og tidsskrifter og ret mange gode erfaringer i udlandet. Mange sprogpolitiske og sprogpædagogiske problemstillinger er blevet grundigt analyseret i de andre nordiske lande og har ført til initiativer på skoler og højere læreanstalter. For eksempel får en student, som søger optagelse på universitetet i Sverige, forhøjet sit eksamensgennemsnit, hvis vedkommende har studeret to fremmedsprog på højeste niveau i gymnasiet. Også i Norge har man en masse tiltag, bl.a. i *Språk åpner dører! Strategi for styrkning av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009* fra 2005.

Herhjemme har eksempelvis CBS vedtaget en sprogpolitik, som (an)erkender, at engelsk bliver af stigende betydning på Handelshøjskolen fremover, enten som andet sprog eller som parallelsprog til dansk.

FAKTABOKS

De overordnede mål i CBS' sprogpolitik er som følger:

- CBS anser dansk og engelsk for at være parallelle arbejdssprog i alle universitetets aktiviteter
- CBS anerkender vigtigheden af at være i stand til at arbejde professionelt på mindst et sprog ud over dansk og engelsk
- CBS vil fortsat bruge det danske sprog i både undervisning og forskning.

Baseret på www.cbs.dk/om_cbs/menu/sprogpolitik

Kvalitet i anvendelsen af begge sprog skal sikres. Desuden udgør kompetence på yderligere sprog en vigtig styrke og et betydeligt konkurrenceparameter for skolens ansatte og færdiguddannede, forudsat at den er tilstrækkeligt udbygget.

Desværre er internationalisering af de højere lærestudier i Danmark foregået uden tildeling af ressourcer til at sikre kvalitet, for eksempel i undervisning på engelsk.

Den danske debat er præget af, at begreber som "lingua franca", "domæner", "parallelkompetence", og "flersproglighed" bruges uden synderlig stringens og uden den nødvendige forudgående forskning.

FAKTABOKS

Bologna-processen er betegnelsen for et samarbejde, som de europæiske undervisningsministre indledte i 1999. Målet er at gøre Europa til et fælles område for videregående uddannelse, hvor de studerende frit kan bevæge sig over grænserne. En anden væsentlig målsætning er at gøre europæiske uddannelser attraktive for studerende fra andre verdensdele.

Bologna-deklarationen om et åbent rum for videregående uddannelse blev vedtaget i juni 1999 af undervisningsministre for i alt 29 europæiske lande. Ministrene mødes hvert andet år for at gøre status over reformerne, og op til mødet skal alle deltagende lande gøre status over gennemførelsen af målsætningerne og aflægge en rapport.

I deklARATIONEN og de efterfølgende kommunikéer fra møderne i Prag (2001), Berlin (2003), Bergen (2005) og London (2007) udtrykker undervisningsministrene en fælles vilje til over en 10-årig periode at arbejde for følgende 10 hovedmålsætninger i Bologna-deklarationen:

1. Udvikling af letlæselige og sammenlignelige uddannelser og uddannelsesbeviser, bl.a. gennem anvendelse af Diploma Supplement
2. Udvikling af en gradsstruktur, der omfatter 2 niveauer (3+2)
3. Udvikling af et meritssystem baseret på ECTS, der fremmer studentermobiliteten
4. Fjernelse af mobilitetshindringer for såvel studerende som lærere
5. Samarbejde om udvikling af kvalitetssikring
6. Styrkelse af den europæiske dimension i uddannelserne
7. Livslang uddannelse
8. Inddragelse af institutioner og studerende i processen
9. Styrkelse af de europæiske højere uddannelsers tiltrækningskraft og konkurrenceevne
10. Forskeruddannelse og øget synergi mellem forskning og uddannelse i det europæiske samarbejde.

Baseret på www.ciriusonline.dk

Bologna-processen sigter mod at skabe et integreret "European higher education and research area", og i princippet burde et sådant integreringsprojekt respektere nationale traditioner og sprog.

Men når man ser på kommunikéerne fra ministermøderne, står der intet om sprogpolitik, om tosprogede forløb eller flersproglighed på de højere lærestalter. Derfor kan man kun konkludere, at "internationalisering" betyder "English-medium higher education". Processen kan beskrives med en metafor, der ser engelsk som gøgeungen i Europas sproglige rede. Det betyder, at de kontinentale europæere skal investere enorme ressourcer i indlæringen af engelsk, mens briterne slipper for noget tilsvarende. Dog erkender englænderne nu, at de skal være bedre til mange sprog. Et stort samarbejde mellem forskere, erhvervslivet og kulturpersonligheder har ført til en glimrende national strategi (se www.nuffield.org).

Der er behov for, at alle højere lærestalter udarbejder en politik for dansk, engelsk og andre sprog. Der er desuden behov for landsdækkende koordinering. Rektorkollegiets rapport om *Internationalisering af de danske universiteter, vilkår og virkemidler* (2004) peger på de sprogpoltiske udfordringer, hvor der skal sættes ind.

Der hersker udbredt skepsis og usikkerhed om, hvad "Europa" betyder for almindelige borgere, og uvidenhed om de sproglige rettigheder, som danskere har i EU-systemet. Emnet er temmelig kompliceret. Selv om alle EU's 23 officielle sprog fungerer parallelt, har engelsk efterhånden erstattet fransk som det vigtigste sprog internt i EU's aktiviteter. Langt de fleste lovudkast og andre

vigtige dokumenter affattes på engelsk. Der er et sprogligt hierarki. Men det er usandsynligt, at danske interesser forsvares bedst, hvis alt foregår på et fremmedsprog.

Samtidig med denne styrkelse af engelsk, forsøger EU-Kommissionen at fremme flersproglighed blandt EU-borgere. Kommissionens handlingsplan *Promoting language learning and linguistic diversity: An Action Plan 2004-2006* (2003) slår fast, at "learning one lingua franca alone is not enough, English alone is not enough". Den anbefaler – efter aftale med nationalstaterne – en satsning på livslang læring, bedre fremmedsprogsundervisning og skabelse af et sprogvænligt miljø. Handlingsplanen fremhæver, at undervisningen bør tilvejebringe indlæring af en bred vifte af sprog:

- de små såvel som de store
- regionale mindretalssprog, herunder indvandreres sprog i tillæg til nationale sprog
- vore handelspartneres sprog.

I rapporten om implementering af Kommissionens Handlingsplan (25.9.2007) oplyses det, at 23 medlemslande ud af 27 – samt Norge – har meldt tilbage med oplysninger om aktiviteter sat i gang som foreslået i handlingsplanen. Danmark har ikke svaret!

Kommissionen konkluderer, at "The promotion of language learning, linguistic diversity and multilingualism as a whole have gained significantly in political importance." Kan man overføre det til Danmark? Næppe. Heller ikke når det gælder "...use of European programmes and tools developed by the Commission and the Council of Europe to review national education systems, suitable language materials and tests, and to promote language teacher training abroad and European cooperation in schools." Det er givet, at enkelte skoler er aktive på området, men der mangler national ledelse både i ministerier og med engagerede forskere. Hvordan kan det være, at Danmarks Pædagogiske Universitetsskole totalt svigter sprog som engelsk, fransk og tysk?

EU-Kommissionens *Rammestrategi for Flersproglighed* (2005, 31 sider, http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com596_da.pdf) opremser som hovedindsatsområder:

- modersmål plus to
- nationale planer, som kan skabe sammenhæng, samt mål for aktiviteter, som kan styrke flersproglighed, herunder indlæring af indvandrersprog
- forbedring af uddannelse af fremmedsproglærere, tidlig sprogindlæring, "Sprog- og Indholdsintegreret Indlæring"
- oparbejdelse af sprogfærdighed i flere sprog på de højere læreanstalter
- universitetsstillinger på området flersproglighed

- implementering af "European Indicator of Language Competence", dvs. sprogtæstning af skolebørn i alle medlemslandene
- mere anvendelse af informationsteknologi i sprogindlæring
- en bedre kobling imellem økonomisk aktivitet og anvendelsen af flere sprog.

På officielt plan forholder Danmark sig indtil videre afventende til Ramme-strategien. Man kan frygte, at det betyder nul handling.

Undervisningsministeren har den 1. november 2006 skrevet under på *Deklaration om nordisk sprogpolitik*. Denne udråber Norden som "språklig förebild för andra regioner", hvilket kræver "en samlad, långsiktig och effektiv språkpolitisk insats". Hvordan vil Undervisningsministeriet tilvejebringe dette? Indtil videre er der ikke tegn på implementering af de mange tiltag i deklARATIONEN.

FAKTABOKS

Uddrag fra Deklaration om nordisk sprogpolitik, underskrevet 1.11.2006.
("Nordbor" betyder alle personer, som bor permanent i et nordisk land).

Nordisk sprogpolitik tar sin utgångspunkt i att alla nordbor har rätt:

- att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet
- att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen
- att tillägna sig språk med internationell räckvidd så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet
- att bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk.

De nordiska ministrarna förpliktar sig till att förverkliga de långsiktiga målen i denna deklARATIONEN.

Hvorfor sker der så lidt på feltet sprogpolitik? Der er følgende årsagsfaktorer:

- Der foregår en national planlægning i Kulturministeriets regi, men den er begrænset til spørgsmålet om fastholdelse af dansk som nationalt samlings-sprog, og – til en vis grad – til spørgsmålet om, hvordan målsætningen med parallelkompetence i dansk og engelsk kan tilvejebringes
- Der er for lidt ekspertise inden for sprogpoltiske problemstillinger i embeds-apparatet, bl.a. i ministerierne for Undervisning, Handel, Udenrigs, Kultur, og Forskning

- Der er en lignende mangel på universiteterne
- Danmark deltager meget lidt i erfaringsudvikling på europæisk niveau
- På trods af advarslerne om, at dansk muligvis er på vej ned i EU-systemet, er der ingen plan for at sørge for sprogets fortsatte status eller for en fortsat uddannelse af tolke og oversættere, og heller ikke en sikring af at danskere, som søger om ansættelse i EU's organer, er kompetente på to EU-sprog
- Danmark forsøger at udslutte indvandreres og flygtninges sprog i stedet for at betragte dem som en vigtig ressource eller en rettighed.

Hvis dette ret dystre billede skal ændres, er der behov for handling på mange felter:

- Det skal afklares, hvad de vigtigste problemer og trusler er, ved at inddrage alle interessenter
- Danmark skal leve op til sine internationale forpligtelser
- De (fremmed)sproglige behov på kort og længere sigt skal afklares. Det er vigtigt at planlægge behovet for sprog i et 10-, 20-, 30-års perspektiv
- Der skal investeres i forskning og udviklingsarbejde
- En kompetent infrastruktur på højere læreanstalter og ministerier skal opbygges
- En holdningsændring i forhold til flersproglighed er tiltrængt
- En erkendelse på højeste niveau af at nationale interesser er på spil.

Forskningsartikler om mange af disse problemstillinger kan downloades fra hjemmesiden www.cbs.dk/staff/phillipson

Betydningen af sproglig mangfoldighed og sproglige menneskerettigheder

Tove Skutnabb-Kangas, dr.phil.

Omkring år 2100 kan 90-95% af verdens sprog være uddøde eller alvorligt truede (dvs. at de ikke længere læres af børn). "Dræbersprog" – med engelsk som det fremmeste af dem – der læres på bekostning af snarere end som et supplement til modersmål, udgør en alvorlig trussel mod verdens sproglige mangfoldighed.

Den formaliserede undervisning, der gives til børn fra oprindelige folk eller nationale mindretal, overfører ofte med magt børn fra en gruppe til en anden gruppe – "forcibly transferring children of the group to another group" – og/eller påfører medlemmer af gruppen alvorlig fysisk eller mental skade – "causing serious bodily or mental harm to members of the group" (forfatterens kursivering). De engelske citater henviser til artikel 2e og 2b fra FNs folkemordskonvention.

I forhold til indvandrer- og flygtningemindretal, der undervises på dansk, svarer det danske uddannelsessystem til beskrivelserne i disse definitioner. Undervisningen foregår på en måde, der er i modstrid med al dokumenteret videnskabelig forskning i, hvordan mindretalsundervisning skal tilrettelægges. Uden bindende sproglige menneskerettigheder for undervisning, især retten til modersmålsundervisning (med solid undervisning i det dominerende / officielle sprog som andet sprog) vil det sproglige folkemord fortsætte og langsomt, men sikkert, kvæle verdens sproglige mangfoldighed.

Verdens sproglige mangfoldighed skal altså opretholdes for at forhindre sprogligt folkedrab. Men der kan fremføres yderligere to argumenter: Det drejer sig dels om forholdet mellem biodiversitet og sproglig og kulturel diversitet; dels om forholdet mellem kreativitet og sproglig mangfoldighed.

Dette andet argument handler om forholdet mellem sproglig og biologisk mangfoldighed og truslerne mod den. Sproglig mangfoldighed forsvinder relativt set meget hurtigere end den biologiske. Sproglig og kulturel diversitet på den ene side, biodiversitet på den anden er forbundne: Hvor den ene type er høj, er den anden det også og omvendt. Ny forskning styrker hypotesen om en årsagsforbindelse. De to typer af diversitet synes gensidigt at bestyrke og støtte hinanden. Hvis den langvarige fælles udvikling, som mennesket har haft med sine omgivelser i millioner af år, pludselig afbrydes, uden at naturen (og

mennesket) får tid til at tilpasse sig, underminerer vi alvorligt vores chancer for at leve her på jorden (se *Terralinguas* hjemmeside www.terralingua.org). Det tredje og sidste argument vedrører forholdet mellem kreativitet og sproglig mangfoldighed. I industrisamfundet blev der hovedsageligt produceret varer og i en senere fase tjenester. De, der klarede sig bedst i industrisamfundet, var dem, der kontrollerede adgangen til råvarer og ejede produktionsmidlerne.

Når vi nu bevæger os hen mod informationssamfundet, bliver varerne mere uhåndgribelige i og med, at de vigtigste varer, der produceres, er viden og ideer, som overvejende overføres gennem sprog (og visuelle billeder). I et sådant informationssamfund vil dem, der har adgang til mange forskellige slags viden, informationer og ideer klare sig bedst ifølge det "kreative argument". Flersprogethed styrker kreativitet. I tests, der måler forskellige aspekter af "intelligens", kreativitet, divergent tænkning, kognitiv fleksibilitet, osv. klarer de, der mestrer flere sprog på et højt niveau, sig som gruppe betragtet bedre end tilsvarende etsprogede grupper, ligesom den første gruppe har øget adgang til viden og ideer på flere sprog. Kreativitet går forud for innovation, også i vareproduktionen, og investeringer følger kreativitet. Fremtiden tilhører de flersprogede – også økonomisk. Når halvdelen af verden har veludviklede kompetencer i engelsk tilsiger loven om udbud og efterspørgsel, at prisen på disse kompetencer falder. Engelsk bliver en nødvendig, men ikke tilstrækkelig, forudsætning for at få de gode jobs – præcis som det at kunne læse og skrive var det i går, og it-færdigheder er det i dag. Mere varierede sproglige kompetencer bliver nødvendige. Europa er i færd med at kvæle – i bedste fald bremse – variationen i fremmedsproglige kompetencer.

Dansk og/eller andre sprog - et spørgsmål om lovgivning

Sabine Kirchmeier-Andersen, Direktør, Dansk Sprognævn, Medlem af regeringens sprogudvalg

Sprog og sprogpolitik diskuteres i stigende grad ikke kun i Danmark og Norden, men i hele verden. Der arbejdes med sprogdeklarationer i UNESCO, EU og Nordisk Ministerråd.

Fælles for disse sprogdeklarationer er:

- at der i stigende grad værnes om de nationale sprog. De skal bevares som aktive og kulturbærende sprog i alle samfundets domæner
- at engelsk anerkendes som arbejdssprog i visse sammenhænge som en praktisk foranstaltning
- at alle borgere skal kunne lære de fremmedsprog de har mest brug for
- at uddannelserne skal fremme mangesproget kommunikation og interkulturel bevidsthed
- at minoriteter skal have ret til at bruge deres eget sprog.

Visionen for EU's sprogpolitik er at alle EU-borgere skal lære deres modersmål + mindst 2 fremmedsprog. I dag lever kun 28 % af borgerne i EU op til denne vision, og fordelingen er meget forskellig fra land til land. I Irland taler 34 % af befolkningen et andet fremmedsprog, i England er det 38 %, i Belgien 74 % og i Holland 91 %. Alle taler engelsk, og alle prioriterer engelsk. EU kommissionen har undersøgt hvilke fremmedsprog forældre synes at deres børn skal lære. 94 % af de adspurgte forældre i Danmark svarede at deres barns første fremmedsprog skal være engelsk.

Det engelske sprogs særstatus som universelt kommunikationsmiddel er uomtvistelig. Det er vores primære kontaktsprog. Men man bør ikke glemme at der stadig er mange andre kontaktsprog i Europa. Blandt de 23 officielle EU-sprog kan de 10 betegnes som kontaktsprog, dvs. sprog som forstås i flere lande, og som bruges som en form for fællessprog. Det drejer sig om engelsk, fransk, tysk, spansk, italiensk, russisk, hollandsk, polsk, portugisisk og svensk. Selv dansk kan opfattes som et kontaktsprog, idet det jo (hvis man gør sig lidt umage) kan tales i hele Skandinavien samt Grønland, Island og Færøerne.

Sproginstitutionerne for de officielle sprog i Europa (dvs. de søsterorganisationer til Dansk Sprognævn som er organiseret i EFNIL – *European Federation of National Institutions for Language*) har mange forskellige opgaver og dagsordener. Sproginstitutionerne i Frankrig, Italien og Spanien er først og fremmest be-

kymrede for at deres sprog er ved at miste status som første eller andet fremmedsprog i andre lande. Andre sproginstitutioner, fx i de nye EU-medlemslande Estland, Letland og Litauen, er i fuld gang med også sprogligt at frigøre sig fra den tidligere russiske dominans og udvikler omfattende sprogpolitikker for at genopbygge og styrke deres egne sprog.

I de mindre eller halvstore europæiske lande, dvs. Holland og Belgien og de skandinaviske lande, ser mange sproginstitutioner med bekymring på deres egne sprogs skæbne i lyset af indflydelsen fra engelsk. Længere mod vest har irerne og skotterne i efterhånden mange år arbejdet på at puste liv i deres næsten uddøde sprog gælisk.

Alle institutioner giver udtryk for bekymring over den kulturelle og intellektuelle ensretning og forarmelse som følger når store dele af samfundet fravælger modersmål og andre fremmedsprog til fordel for engelsk.

Ser man på sproglovgivninger i de vestlige lande, kan man konstatere at der i løbet af de sidste 10-15 år er sket en drejning fra passiv tolerance over for andre sprog, og dermed en sikring imod at anderledes talende bliver forfulgt, til en mere aktiv politik i form af sikring af den enkeltes ret til at kunne bruge sproget i officielle sammenhænge, fx over for myndigheder, i retssale, i skolen osv.

Nationale sprogløve og sprogpolitikker udmøntes typisk i bestemmelser om:

- *Tilegnelsesplanlægning*: Hvordan skal vi lære sproget, og hvordan lærer fremmede vores sprog?
- *Statusplanlægning*: Hvordan og i hvilke sammenhænge anvender vi sproget, og hvordan kan sproget bruges i informationsteknologien?
- *Korpusplanlægning*: Hvordan håndterer man forandringer i sproget, fx i ordforråd og grammatik?

Vi ved at måden hvorpå vi lærer dansk, og den status sproget har på vigtige samfundsområder som uddannelse, medier og erhvervsliv, kan påvirke sprogsystemet.

Det danske sprog er stærkt som system betragtet. Det har integreret påvirkninger fra andre sprog igennem århundreder. Men systemet kan kun opretholdes fuldt ud i fremtiden hvis det er knyttet til en sproglig praksis – hvis sproget bliver lært og brugt. Det bliver det ikke længere i alle sammenhænge. Derfor har statusplanlægning og tilegnelsesplanlægning større betydning end før. Og derfor skal man være særlig opmærksom når dansk erstattes af engelsk.

Begrebet parallelsproglighed er centralt i den danske sprogpolitiske debat. Den nordiske sprogdeklaration har defineret parallelsproglighed som det forhold at både de nordiske samfundsbærende sprog og engelsk skal kunne anvendes parallelt og ligeværdigt i alle domæner. Mange af de sprog som igennem de sidste årtier er forsvundet fra landkortet, har på et tidspunkt haft en variant af parallelsproglighed som betegnes som "diglossi", nemlig en parallel tilstedeværelse af begge sprog, men i adskilte domæner. Et sprog dominerer i primære domæner, som uddannelse og erhverv, mens et andet – ofte det oprindelige sprog – fortrænges til sekundære domæner, typisk fritid og familie. Med "diglossi" følger ofte tab af det oprindelige sprogs status og dermed fortrængning fra flere og flere vigtige samfundsområder indtil sproget ikke længere bliver brugt. Den praksis vi ser i erhvervslivet, som indfører engelsk som koncernsprog, og på visse universiteter, hvor der udelukkende undervises på engelsk på kandidatuddannelserne, betyder at vi bevæger os væk fra parallelsproglighed og mere i retning af "diglossi".

De fleste sproglove vi kender til, har til formål at genindføre eller stabilisere det oprindelige sprog også i de primære domæner. Man har typisk forsøgt at redde sprog ved at lære flere mennesker sproget, ved at få gang i dialogen mellem generationerne, så de ældre som endnu kan huske sproget, kan give det videre til den nye generation, ved at udvikle skriftsproget og litteraturen og styrke sproget i uddannelsessystemet, ved at arbejde med ordforrådet – især det fagsproglige ordforråd, ved at kræve at det oprindelige sprog skal kunne tales i offentlige institutioner, ved at kræve at der bliver lavet sprogpolitikker - og at de bliver fulgt op, og endelig ved at styrke sproget sprogteknologisk.

Vil man modvirke et sprogskift, er det vigtigt at der bliver grebet ind på et tidligt tidspunkt i udviklingen. Det har vi senest set i de baltiske lande, hvor en restituering af de baltiske sprog blev et led i bestræbelserne for at udvikle en ny national identitet efter den russiske dominans. Meget tyder på at det er magtforholdene og de deraf affødte sprogholdninger der med størst effekt præger den sproglige udvikling. Sprogpolitiske eksperter er enige om at sprogbrug, et sprogs tilbagegang eller fortsatte levedygtighed, er betinget af magtforholdene.

Ingen kan med sikkerhed forudsige hvilken magtfaktor globaliseringen vil udgøre i forhold til de små og mellemstore europæiske sprog, hvor længe der skal gå før tilstrækkeligt mange føler at der er behov for at gribe ind, og om en indgriben i form af en lov vil få effekt. Men de udviklinger man har set for andre sprog, tyder på at jo længere man venter, jo sværere bliver det.

Skal der laves en dansk sproglov på nuværende tidspunkt, kunne det være en fleksibel rammelov, og dens styrke kunne først og fremmest være signal-

værdien – den værdi der ligger i at man giver udtryk for vilje til sikre den enkeltes demokratiske ret til at bruge dansk i alle samfundets situationer, dvs. at det danske sprog fortsat vægtes højt samtidig med at man fastholder at danskerne skal dygtiggøre sig både i engelsk og i andre fremmedsprog. Derudover kunne man bruge en lov til at sikre rettigheder til minoritetssprogene, fx indvandrersprog, tysk (i grænselandet) og tegnsprog. Alternativet til en lov er at indbygge relevante bestemmelser i den eksisterende lovgivning, fx bestemmelser om brugen af dansk i universitetsloven, folkeskoleloven osv., eller helt at undlade at lovgive og i stedet iværksætte forskellige tiltag som kan styrke parallelsproglighed, især i uddannelse og erhvervsliv hvor dansk også i fremtiden vil være under pres.

Tre foredrag om

Den danske virkelighed: Erfaringer og udfordringer

Fremmedsprog i danske virksomheder: Stadig en uudnyttet ressource?

Lisbeth Verstraete Hansen, forskningsadjunkt, CBS

Efterspørger danske virksomheder andre fremmedsprog end engelsk? I givet fald hvilke og hvorfor? Har virksomhederne oplevet, at sproglige barrierer forhindrer en vellykket kommunikation? Ser det overhovedet ud til at kunne betale sig for virksomhederne at ansætte folk med andre fremmedsprog end engelsk? Kunne dansk erhvervsliv ligefrem tænkes at opnå endnu bedre resultater – altså *ordrer* eller *markedsandele* – end det allerede er tilfældet, hvis virksomhederne satsede mere på alsidige fremmedsprogs- og kulturkundskaber? Og hvis ja, har vi da indrettet vores uddannelsessystem til at uddanne de nødvendige kandidater?

De svar, der fremføres i dette indlæg, er baseret på en spørgeskemaundersøgelse udført som et samarbejde mellem Dansk Industri og Institut for Internationale Kultur- og Kommunikationsstudier på Handelshøjskolen i København i perioden oktober-november 2007. Undersøgelsen, der omfatter 312 danske virksomheder, er ikke den første af sin art i Danmark, men mange af de foregående hviler på et mere spinkelt statistisk grundlag eller begrænser sig til regionale forhold. Af samme årsag foreligger der ikke nogen virkelig brugbar empiri over brugen af fremmedsprog i dansk erhvervsliv endsige på det danske arbejdsmarked generelt, og det er derfor vanskeligt at sige noget sikkert om udviklingen over tid.

Det er i dag en kendsgerning, at flere og flere virksomheder indfører engelsk som koncernsprog, og man kan formode, at andre fremmedsprog som konsekvens heraf bruges mindre. Undersøgelsen viser imidlertid, at de store europæiske hovedsprog tysk og fransk er repræsenteret i henholdsvis 81 og 33 procent af de adspurgte virksomheder. Derfor kan det undre, at når der spørges til, hvilket sprog virksomhederne primært anvender i forhold til deres største samhandelspartnere, svarer 57 % engelsk, 28 % engelsk og samhandelspartnerens eget sprog, mens kun 10 % udelukkende bruger partnerens eget sprog; 5 % bruger et andet sprog end både engelsk og det pågældende lands.

Den udbredte brug af engelsk kan ikke udelukkende skyldes, at det fungerer optimalt i praksis. Til spørgsmålet om, hvorvidt virksomhederne har oplevet egne manglende sproglige kompetencer som en barriere i den internationale samhandel, svarer næsten en tredjedel ja. Denne tredjedel er herefter blevet spurgt, hvilke konsekvenser det har haft for dem, og det har for omkring 12 %

af dem medført tabte ordrer, mens 27 % har afstået fra et markedsfremstød og 80 % har oplevet vanskeligheder i forhandlinger, hvilket svarer til *hver fjerde virksomhed* af alle deltagende.

Det er værd at bemærke, at hvor omkring en tredjedel af virksomhederne angiver at have mødt vanskeligheder pga. *egne* manglende sprogkompetencer, så er procentdelen mere end 10 % højere, når der spørges til, om virksomhederne har oplevet kommunikationsvanskeligheder, som kan tilskrives manglende sproglige færdigheder hos deres *samhandelspartnere*. De uddybende kommentarer viser, at problemerne overvejende identificeres som mangelfulde engelsk-kundskaber i resten af verden, og det drejer sig i prioriteret rækkefølge om: Kina, Frankrig, Tyskland, Rusland, Italien, Polen og Spanien.

Undersøgelsen viser altså, at danske virksomheder i vidt omfang oplever, at de ikke kan klare sig med engelsk ude i verden. Men noget tyder på, at de anser det for at være "de andres" problem! I hvert fald afspejler disse erfaringer sig ikke i nævneværdig grad i deres ønsker til fremtidige medarbejderkompetencer. Hvordan man end vender og drejer det, er kendskab til sproget i det land, der handles med, på den *absolutte sidsteplads* i prioritetslisten over de kompetencer, virksomhederne anser for vigtige hos de medarbejdere, der er i kontakt med udlandet.

Virksomhederne ønsker medarbejdere, der ud over en stærk ikke-sproglig faglighed er gode til fremmedsprog. (Det kan man jo godt forstå... Hvem vil ikke gerne have både i pose og i sæk?) Men er det realistisk? Hvad det end er, er det i hvert fald en klar undervurdering af, at fremmedsproglig beherskelse og kulturindsigt er *viden* på lige fod med andre fagligheder og kræver lige så hårdt arbejde.

Undersøgelsen kunne tyde på, at der ude i verden er uudnyttede markedsandele, som danske virksomheder kunne kommunikere sig til, hvis de ud over faglig viden var opmærksomme på vigtigheden af al kommunikations grundregel om at tage udgangspunkt i modtageren, dvs. med et solidt kendskab til dennes sprog og kultur. Dog er der en række sammenhænge, der skal udforskes nærmere, før vi kan hævde dette som mere end et postulat.

Fra et forskningsmæssigt synspunkt er der behov for mere viden om virksomheder, der reelt har sat fremmedsproglig kommunikation på niveau med organisationskommunikation og andre strategiske områder. I så henseende kan samspillet mellem fremmedsprog og eksporttrater udforskes i et tværdisciplinært perspektiv med inddragelse af især sociolingvistik og økonomisk teori. I Schweiz og Canada, der som bekendt er lande, som har lang erfaring med flersprogethed, er der forskergrupper, der arbejder i denne retning, og deres foreløbige resultater tyder på, at virksomheder kan opnå ganske kontante fordele med et øget fokus på fremmedsprog.

Fra et samfundsmæssigt synspunkt ligger der en stor opgave i at overbevise ikke bare virksomheder, men også politiske beslutningstagere og universitetsbestyrelser, om at fremmedsprogene har positive effekter på mange niveauer, og at det derfor kan *betale sig* (!) at sørge for en velfungerende fremmedsprog-undervisning i det danske uddannelsessystem.

Men lige nu og her ligger den største udfordring i hurtigst muligt at få fastlagt nogle faglige og økonomiske rammer, der gør det muligt overhovedet at bevare et minimum af fremmedsprogligt beredskab i en tid, hvor det ene universitet efter det andet er i gang med at afvikle alle andre sprog end engelsk.

Sprogpolitikker i virksomheder og organisationer

Henrik Køhler Simonsen, lektor, CBS

Empiriske undersøgelser viser, at en del virksomheder og organisationer allerede har udarbejdet og implementeret sprogpolitikker, men at disse sprogpolitikker sjældent bliver operationaliseret således, at de kan anvendes i helt konkrete arbejdssituationer. Sprogpolitikker ender dermed ofte som højtprofilerede hyl-desucceser med relevans for de få udvalgte kommunikationsinteresserede.

Problemet er, at der i praksis ofte er langt fra virksomhedens kommunikationsstrategi og kommunikationspolitik til der, hvor den daglige tekstproduktion gennemføres af virksomhedens medarbejdere. Der er med andre ord for langt mellem de strategiske udmeldinger og det operationelle og ofte meget konkrete kommunikationsarbejde i de enkelte afdelinger. Desuden viser litteraturstudier, at der indtil nu heller ikke teoretisk har været fokus på, hvordan en virksomheds sprogpolitik gøres operationel i overensstemmelse med medarbejdernes behov, virksomhedens virksomhedskultur og –struktur.

Problemet er således også, at der mangler teoretiske overvejelser om, hvordan konkrete sprogpoltiske anvisninger mest hensigtsmæssigt operationaliseres i virksomheder og organisationer.

En løsning på ovennævnte problem er at integrere virksomhedens konkrete sprogpoltiske anvisninger og retningslinjer i virksomhedens ordbog, som jo netop anvendes i den konkrete kommunikationssituation. Dermed kommer sprogpolitikken ud at gøre gavn i de situationer, hvor der er behov for den.

Ved at basere integrationen af virksomhedens sprogpolitik og virksomhedens ordbog på funktionelle teoretiske overvejelser, som netop tager højde for de behov, som medarbejderen kan have i forskellige situationer, og på en opdeling af sprogpolitikken i generelle og specifikke afsnit, som så integreres i ordbogen på forskellig måde, så løses problemet med den manglende sammenhæng mellem det strategiske niveau og det operationelle niveau.

En integration af de sprogpoltiske data med virksomhedens ordbogsdata sikrer, at medarbejderne har begge typer data til rådighed, når de i helt konkrete kommunikationssituationer fx skal skrive eller oversætte tekster. Dermed skabes der sammenhæng mellem virksomhedens kommunikationsstrategi og det operationelle niveau, hvor kommunikationen udøves til gavn for medarbejdere, virksomheden og virksomhedens interessenter.

Dårlig tolkning er livsfarlig

Thomas Harder, adjungeret professor, CBS

Det er vigtigt at skelne mellem oversættelse og tolkning: Det er beslægtede, men væsensforskellige professioner. De har samme mål, men forskellige midler og arbejdsvilkår.

Oversætteren har masser af tid, og står uden for situationen. Tolkning er en her-og-nu-opgave, hvor tolken deltager aktivt i situationen.

I Dansk Folkepartis "Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov" står der: "Muligheden for tolkning på hospitaler, hos sociale myndigheder osv. skal bortfalde i samme øjeblik, en person opnår dansk opholdstilladelse". Til gengæld står der i Hovedstadens Sygehusfællesskabs vejledning, at "Formålet er at patienter med anden sproglig baggrund end dansk og patienter, der er døve eller svært hørehæmmede, informeres og vejledes i et sprog, de forstår. Der er brug for tolk, når sundhedspersonen eller patienten ikke kan kommunikere frit og ubesværet med hinanden på et sprog, begge parter forstår." (Tolkebistand i H:S, vejl. 30-1, A, 20/03/2003). En læge har formuleret det således: "Hvis vi ikke kan tale med patienterne, er det jo veterinærmedicin, vi bedriver." (Jannik Hilsted, lægelig direktør, Rigshospitalet).

Der er i princippet klare etiske regler for, hvordan en tolk skal opføre sig i sundhedsvæsenet i København. De tolkebureauer, som bruges af hospitalerne, leverer tolke af megen vekslende kvalitet. Nogle fungerer godt, fagligt og menneskeligt, og har tilstrækkelige sprogkundskaber. Desværre forekommer der imidlertid alt for ofte uprofessionel optræden, utilstrækkelig faglig viden og utilstrækkelige sprogkundskaber. (For ikke at nævne de situationer, hvor det ikke kan lade sig gøre at skaffe en tolk, eller hvor man af en eller anden grund fravælger denne mulighed, og hvor man i stedet griber til nødløsninger såsom at anvende børn og andre pårørende, venner og bekendte, eller andet sygehuspersonale som tolke). Dårlig tolkning indebærer risici for patienten: Den kan forårsage fejlbehandling eller forsinket behandling, unødigt ængstelse og uværdige situationer og kan desuden være årsag til, at de pågældende patienter ikke får tilbudt ekstremt specialiserede livreddende behandlingsformer. For hospitalet medfører den dårlige tolkning ressourcespild, tvivlsomt informeret samtykke, manglende efterlevelse af egne retningslinjer, stress og frustration hos personalet.

Hvad burde man så gøre? Man kunne indføre teknologiske løsninger, såsom telefontolkning, og videotolkning, men det er meget dyre løsninger med begrænset anvendelighed. Elektroniske ordbøger kan også spille en rolle, men kan aldrig erstatte tolkning. På Rigshospitalet har man fastansatte grønlandske tolke, som fra alle sider roses for deres kompetence og professionelle adfærd. På hospitalerne i Odense, Glostrup og Bispebjerg har man ansat kulturelle og sproglige mediatorer, som skal bistå ved behandlingen af patienter med anden kulturel og sproglig baggrund.

Forslag til anbefalinger:

- oprettelse af sprogcentre i regionerne eller på de enkelte hospitaler med fastansatte tolke og mediatorer

Sprogcentrene bør varetage:

- kvalitetssikring af freelance-tolkning
- en kortlægning af de sproglige behov
- uddannelse af sprogkyndigt personale (læger, sygeplejersker, portører, rengøringspersonale ...) i tolkning
- uddannelse af det sundhedsfaglige personale i at samarbejde med tolke.

På det nationale niveau bør der indføres en certificeringsordning for tolke, som sikrer det fornødne faglige niveau og en etisk korrekt adfærd. Det forudsætter, at relevante uddannelser findes. Lige så vigtigt er det, at staten, de offentlige instanser, forpligter sig til kun at gøre brug af certificerede tolke. Når læger, sygeplejersker, fysioterapeuter, ergoterapeuter og sosu-assistenten skal være autoriserede for at arbejde på danske hospitaler, hvorfor gælder det samme så ikke for de tolke, som deltager i behandlingen af patienterne?

Retsvæsenet og det sociale system, politi, domstole og socialcentre har samme sprogproblemer som sundhedssektoren. Her er det bare ikke patientsikkerheden, men retssikkerheden, der står på spil.

Paneldebat

Sproglig mangfoldighed En udfordring for dansk sprogpolitik

Sproglig mangfoldighed En udfordring for dansk sprogpolitik

Paneldeltagere:

Inge Baaring, lektor, leder af CBS' tolkeuddannelse

Birgitte Jensen, formand for Forbundet Kommunikation og Sprog

Alex Klinge, institutleder for Institut for Internationale Sprogstudier og Videns-
teknologi, CBS

Helle Otte, kontorchef i Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

Merete Pedersen, undervisningskonsulent i Undervisningsministeriet

Charlotte Rønhof, forskningspolitisk chef i Dansk Industri

Frank Østergaard, formand for Fransklærerforeningen.

Paneldeltagerne var blevet opfordret til at forholde sig til et eller flere af konferencens grundlæggende spørgsmål i deres oplæg, som blev efterfulgt af spørgsmål og kommentarer fra salen. Svarene på spørgsmålene er indarbejdet i de enkelte oplæg, mens kommentarer fra salen er indsat som taleboblere, hvor de supplerer relevante aspekter af diskussionen, eller hvor de fremsætter modsatrettede synspunkter på debattens emner. Det har været vores ønske, på den måde at give plads til at lade meninger brydes. En enkelt kommentar er tilføjet efterfølgende: Det er et citat fra et interview med EU's kommissær for flersprogethed, Leonard Orban, der i februar 2008 gæstede Danmark med en opfordring til at gøre mere for at sikre det danske sprogs status i EU-regi.

Sprog i skolen

Merete Pedersen, Undervisningskonsulent i Undervisningsministeriet

Gymnasireformen er næppe i sig selv årsag til krise vedrørende ansøgstal og optag til videregående sproguddannelser. Fakta er:

- Alle elever skal have engelsk mindst på B-niveau
- Alle elever til studentereksamen og højere handelseksamen skal have mindst to fremmedsprog
- Markant flere elever end tidligere har nu to sprog på A-niveau:
 - Studentereksamen 32 % (før reformen 12 %)
 - Højere handelseksamen 42 % (før reformen 13 %)
- Men markant færre elever har nu tre sprog:
 - Knap 6 % (før reformen hhv. 40 % ved studentereksamen og 35 % ved højere handelseksamen)
 - Derfor færre elever i alle sprog undtagen engelsk.

	Studentereksamen		Højere Handelseksamen	
	Nu	Før	Nu	Før
Engelsk	Mindst B-niveau. 60 % vælger A	50 %	Obligatorisk A-niveau	Mindst B-niveau. 60 % valgte A
Tysk	56 %	65 %	60 %	70 %
Fransk	20 %	31 %	7,5 %	16, 4 %
Spansk	A-niveau: 29 %	A: 11 % B: 28 %	A-niveau: 32 %	A-niveau: 8 % B-niveau: 27 %
Klassiske sprog 1)	Latin 2 % Græsk	Latin: 42½ % Græsk 0,6 %		
Øvrige fremmed-sprog 2)	Knap 2, 5 %	Knap 4, 5 %	Ca. 0,5 %	0, 3 %

1) Græsk og latin. Latin C gennemførtes af alle sproglige. A-niveau af ca. 1½ %

2) Italiensk, russisk, japansk, kinesisk, tyrkisk og arabisk

Udbuddet af flere end to sprog er stort, men kun få elever vælger rent faktisk 3. og 4. fremmedsprog.

Undervisningsministeren deler ønsket om at styrke fremmedsprogene i de gymnasiale uddannelser, men på en måde, som er afbalanceret i forhold til de naturvidenskabelige fag, som også bør styrkes.

Efter konferencen indgik undervisningsministeren den 13. december 2007 en aftale med forligspartierne bag gymnasireformen om at ændre reformen på en række punkter for at styrke fremmedsprog, de naturvidenskabelige fag og matematik. Formålet er at få flere elever til dels at vælge tre eller fire sprog, dels fag, der kvalificerer til en videregående uddannelse inden for naturvidenskab, teknik eller sundhed. Aftalen indebærer bl.a.

Gymnasieskolernes Lærereforening ser Undervisningsministeriets tal som en bekræftelse på eksistensen af en krise, der er en sprogpolitisk katastrofe for landet. Når timeantallet samtidigt er reduceret med 10-17% – og mængden af de skriftlige opgaver tilsvarende – så er der reelle problemer. Reformen hviler på målet om en styrkelse af naturvidenskabelige fag + to sprog på et godt niveau. Man bør overveje, om andre sprog eventuelt kan styrkes ved forskellige former for incitamenter eller tvang, ændringer af bindinger og mere synlighed for sprogfag.

- at elever i gymnasiet fremover skal vælge mindst ét af fagene matematik, biologi, fysik, kemi, engelsk, et fortsættersprog, latin eller græsk. Sigtet hermed er at styrke både den naturvidenskabelige og den sproglige profil til studentereksamen
- at skoler med studentereksamen og højere handelseksamen skal udbyde en studieretning, der skal sammensættes således, at eleverne på denne studieretning får i alt tre sprogfag
- at meget fremmedsprogsorienterede elever under visse betingelser får mulighed for at blive fritaget for kravet om et naturvidenskabeligt fag på B-niveau i gymnasiet
- at det præciseres, at elever til studentereksamen og højere handelseksamen som valgfag kan vælge et 3. og evt. et 4. fremmedsprog på lavere niveau end det, der kræves for 1. og 2. fremmedsprog.

Frank Østergaard, Formand for Fransklærerforeningen

Hvordan kommer vi over fremmedsprogskrisen, som nogle har anfægtet realiteten af? I betragtning af at tredje fremmedsprog i gymnasiet er styrtdykket fra 41 % til 6 % er det svært at undgå at tale om sprogreduktion og sproglig dødsspiral. Krisen giver sig udslag i en række andre tal, fx nogle af fremmedsproguddannelsernes flagskibe – tysk og fransk fortsættersprog A – der er reduceret henholdsvis fra 13 % til 11 % og fra 4 % til 2 %. Man kunne også nævne, at der i hele landet kun er oprettet ét eneste 1. g-hold i russisk.

På papiret vil vi have uddannelser i verdensklasse; i virkelighedens verden bliver holdene end ikke oprettet. Udfordringerne i gymnasiet hænger sammen med kommunalreformen, overgang til selveje, ændringer i eksamensbekendtgørelsen og en lang række reformer, der blev indført på betænkelig måde med detaljestyring i fagenes vægtning.

Gymnasiereformrevisionen af 13.12.2007 indebærer bl.a., at eleverne skal vælge et af ni særligt studieforberedende fag på A-niveau, herunder engelsk A eller et fortsættersprog A (tysk eller fransk). For at denne nye bestemmelse kan få reel virkning for fransks vedkommende, må der, som den af Undervisningsministeriet nedsatte følgegruppe understreger, følges op politisk, således at fransk skal udbydes i alle (eller næsten alle) skoler fra 7. (6.) klasse. Bestemmelsen vil naturligvis være uden reel virkning, hvis eleven på sin folkeskole ikke kan vælge [fransk](#).

Risikoen er at globalisering slår igennem med ét sprog. Hvis engelsk starter i 3. kl., så må elever vælge deres andet fremmedsprog et par år senere, men det er mange steder ikke muligt at vælge fransk.

En helt ny tilgang til at argumentere for nødvendigheden af at lære sprog er nødvendig. Der kræves et sprogvænligt miljø, hvilket igen forudsætter strategiske overvejelser om en uddannelsespolitik, der tilgodeser både bredde og dybde i de sproglige kvalifikationer. Desuden må de fortsatte forringelser af skolernes økonomi ophøre, idet de driftsøkonomiske overvejelser om de "små, dyre sproghold" vil tage overhånd hos skolelederne. For hvordan ligger det med skolernes tilbøjelighed til at oprette begynderhold i fx fransk, italiensk eller russisk, hvis klassekvotienten ikke rammer 29 eller 30 elever?

I gymnasiet bør man ophæve diskriminationen af sproghold og kunstneriske fag, således at sproghold ligesom valgfag skal oprettes, hvis 7 elever har meldt

sig til faget på skoler med under 400 elever (eller 10 elever på skoler med mere end 400 elever).

På professionshøjskolerne (seminarierne) vil der i 2008 kun være franskhold *fire* steder i landet og ikke fx i Odense. Der bør være pligt til, at alle fag i læreruddannelsen SKAL udbydes på alle professionshøjskoler.

Sprog på de højere læreanstalter

Helle Otte, Kontorchef i Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

Jeg har valgt at forholde mig til to af spørgsmålene: Flersproglighed og de højere læreanstalters muligheder for at levere kvalificeret undervisning på dansk og engelsk.

Jeg sidder i regeringens sprogudvalg, men det er ikke færdigt, og dets konklusioner har ikke været politisk behandlet. Der er enighed i udvalget om, at universiteter skal satse på både dansk og engelsk, det er ikke enten/eller. Der har været uenighed om, hvordan **parallelsproglighed** skal forstås. Det er op til universiteterne at sikre kvalitet, uden indblanding fra ministeriet. Der kan være behov for tiltag til kompetenceforbedringer.

"Parallelsproglighed" er et begreb, der skal afklares på de højere læreanstalter, således at kompetenceniveauet i to sprog både for underviser og for studerende tilvejebringes effektivt.

Jeg har svært ved at se, at der kan være problemer mht. andre sprog end dansk og engelsk, fordi de findes på gymnasie- og universitetsniveau, lejlighedsvis med en småfagsbevilling på finansloven (kinesisk). Nogle har overvejet, om det var muligt at give de såkaldte **småfagsbevillinger** til translatørprog på CBS,

Taxameterfinansierede uddannelser er meget følsomme over for optaget, og det lægger et stort pres på institutionerne. Presset øges af, at flere og flere midler bliver konkurrenceudsat, dvs. der satses på tyngde og kritisk masse, og det kan man ikke opretholde i længden med færre og færre ansatte på et bestemt sprog- og kulturområde.

sådan som det har været tilfældet med kinesisk, thai, urdu og andre lidt søgte fremmedsprog. Hertil kan siges, at småfagsbevillingerne blev indført på et tidspunkt, hvor man ændrede uddannelsesfinansieringssystemet, og hvor handelshøjskolernes sprogfag blev opgraderet økonomisk. Derfor går de nuværende småfagsbevillinger kun på universitetsfag. Men det er ikke uddannelser, man har på bevillingen, det er *faget*. Og for at komme på småfagsbevillingen skal fagene erklæres truede.

Som svar på spørgsmålet om behovet for en national handlingsplan for fremmedsprog kan henvises til en dialogrække med repræsentanter for Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og dekaner for fakulteter, der uddanner i sprog. Det fremgik klart, at det var universiteternes ønske, at Akkrediteringsrådet – ikke ministeriet – skulle tage stilling til, om der er et bærende miljø på de pågældende institutioner.

Man kan også spørge, om fremmedsprogenes overlevelse er afhængig af en 3 + 2 år-struktur på uddannelsen; måske skulle man have en diskussion af hele organiseringen af sproglæring. For tyve år siden roste et OECD-udvalg Danmarks nyskabelser på sproguddannelsesområdet, specielt SPRØK. Der er behov for analyse, med udgangspunkt i en udmelding fra universiteterne, om faglig identitet, om frafald, om mulige samarbejdsflader når et sprogfag har for få studerende et sted, osv. I den forbindelse må forskellen mellem erhvervsprog og kulturbærende sprog kunne overvindes.

Inge Baaring, Leder af tolkeuddannelsen, CBS

Konferencetolkeuddannelsen på CBS eksisterer ikke længere. Man skal skelne mellem "Statsautoriseret translatør og tolk" (som er en del af cand.ling.merc.-uddannelsen) og "Statsprøvet tolk", som vedrører indvandrersprog. Konferencetolkeuddannelsen er en efteruddannelse på basis af en forudgående kandidatuddannelse, som forbereder til at arbejde som tolk ved EU, hvis kandidaten kan bestå den relevante prøve. Med EU's udvidelse i 2004 var forventningen, at der ville opstå et stort behov for tolke. Det modsatte er sket: Brugen af tolke ved Ministerrådet er halveret nu. Der er indført et nyt finansieringssystem, og Danmark har valgt at spare på **tolkning**. Danmark anvender en tredjedel af det beløb, som svenskerne bruger på tolkning. Af alle EU-lande bruger Danmark mindst på tolkning, bortset fra Malta. Situationen er anderledes i Europa-Parlamentet, men stemningen blandt tolke i EU's organer er den, at de regner med, at dansk forsvinder som tolkesprog i løbet af 7-8 år.

Da EU's nuværende kommissær for flersprogethed, Leonard Orban, besøgte Danmark i februar 2008, udtrykte han bekymring for danskernes indstilling til sprog. Han undrede sig særligt over, at Danmark i stor stil fravælger tolketjenesten i EU ud fra en misforstået tro på, at de opnår større effektivitet på engelsk, og tilføjede, at danskerne stort set er alene om denne tro.

I Danmark er tolkning vigtig på rets- og politiområdet, det sociale område og det sundhedsmæssige. Der er en voldsom mangel på kvalificerede tolke for flygtninge- og **indvandrersprog**. Der kan ikke rekrutteres folk til uddannelsen, fordi der ikke kræves certificering af tolke for at kunne fungere i det offentlige. Det er en betalingsuddannelse, og hvorfor ofre mange penge når de kvalificerede tolke ikke lønnes synderligt bedre end de ukvalificerede? Der er ikke søgning til uddannelsen, og tre ministerier, Justits-, Indenrigs- og Undervisningsministerier, ønsker ikke at handle.

Danmark burde undersøge, hvordan den ressource, som de mange indvandrersprog i landet udgør (arabisk, farsi, tyrkisk, osv), kan nyttiggøres. Der er behov for at tænke utraditionelt. Den Nordiske Sprogdeklaration anbefaler tiltag for at sikre kompetence i de vigtigste internationale sprog, som indvandrere har med i Norden.

Alex Klinge, Institutleder for Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi, CBS

Hvorfor er fremmedsproglige uddannelser truet ved de videregående uddannelser? Man kan give mange bud, fx er der mindst fire oplagte: 1) den anglo-amerikanske dominans og anglocentriske verdensopfattelse lægger beslag på de unge, og alle andre sprog end engelsk sygner hen; 2) at opbygge stærke færdigheder i et fremmedsprog kræver ekstremt lang tid og hårdt arbejde; 3) karriereudsigterne er dårlige på lønsiden, og de peger i retning af et job under de strategiske og ledelsesmæssige funktioner i en virksomhed; 4) de sproglige jobmuligheder ses typisk som ikke-kreative – altså fx at oversætte noget, andre har lavet, eller skrive noget, andre har tænkt. De fire grunde er formentlig alle bidragende. Men jeg vil tage mit udgangspunkt endnu dybere. Sprogkompetence er for den omgivende verden ikke en akademisk kompetence. Så hvad er pointen lige med at *studere* sprog?

For lægfolk er sprogkompetence lig med sprogfærdighed. Altså det, at have nærautentisk udtale; det, at have et altomfattende ordforråd. Hvis ikke man kan svare på, hvad en flagstang hedder på et givet sprog, har man ikke kompetence inden for sproget. Så et sprogstudium må altså så gå ud på at "lære at tale og skrive som en indfødt". Da lægfolk jo har iagttaget, at børn lærer deres modersmål tilsyneladende via indsigning, og da lægfolk jo har observeret, hvordan niesen Nanna talte "flydende" italiensk efter et års ophold hos en familie uden for Firenze, hvad er så lige pointen med overhovedet at gå fem år på et sprogstudium? Hvis man som fagperson så insisterer på at sprogkompetence jo altså i høj grad også har en vidensside som en central del af den akademiske eksistensberettigelse, vil vidensiden for lægpersonen være lig med grammatik, som er en disciplin for nørder.

Hvis slaget for alvor skal vindes, kan det kun vindes via en styrkelse af det image, sprogkompetence [har](#). Det kan også kun vindes, hvis sproglig viden

Erfaringer med introduktionsfaget "Almen Sprogforståelse" i gymnasiet (45 timer, ingen eksamen) er gode. Gymnasiaster finder faget spændende, fordi faget kan give indsigt og inspiration, bl.a. fra latin, og kan lede til en diskussion om sprogenes sociologi og betydning. [...] Indlæring af latin er godt for indsigt i sprog – metasproglig bevidsthed. Sammenligning af sprogenes struktur er gavnlig. Årsagerne til latins forsvinden, eller snarere til dens forvandling til de romanske sprog, er strukturelle og økonomiske, ligesom når sprog bliver udraderet i den moderne verden.

fremstår som afgørende vigtig. Derfor er det op til os som fagfolk at vise, hvordan kun bevidste sproglige valg baseret på sproglig viden kan føre til et bevidst valg af kommunikativ strategi; at kun bevidste sproglige valg baseret på sproglig viden kan føre til tilpasning af budskabet til aftager, osv.

Kun med et stærkere image som peger i retning af, at styrket sproglig viden giver strategiske fordele såvel på personligt plan som på organisationsplan kan vi få et ordentligt fundament for studier i fremmedsprog på universiteterne og handelshøjskolerne.

Birgitte Jensen, Formand for Forbundet Kommunikation og Sprog

Den sprogpoltiske debat i Danmark har i flere år nærmest været en krig mellem dansk og engelsk. Vi skal styrke dansk, nej vi skal blive bedre til engelsk, sådan har fronterne været linet op, mens alle de andre fremmedsprog har kunnet følge slagets gang og se sig selv reduceret til hjælpetropper, der ikke skal med i krigen. Nu er det måske tid til at nedlægge våbnene og indlede fredsforhandlinger. Det handler ikke om dansk eller engelsk. Det handler om dansk OG engelsk OG de andre fremmedsprog.

Derfor er regeringsgrundlaget ikke opmuntrende læsning. Regeringen vil med udgangspunkt i overvejelserne fra sprogudvalget tage konkrete initiativer, som yderligere kan styrke det danske sprog. I et interview i *Nyhedsavisen* den 28. november nævner kulturministeren en ”styrkelse af det danske sprog” som ét af de tre vigtigste områder, ministeren vil arbejde for. Der er ikke noget underligt i, at en dansk kulturminister vil styrke det danske sprog – det er vel nærmest hans opgave. Desværre er det også det eneste sproginiciativ, der findes i regeringsgrundlaget. Man kunne med rette have forventet, at andre ministre – videnskabsministeren, undervisningsministeren, erhvervs- og økonomiministeren, udenrigsministeren – som jo alle gerne vil begå sig på den internationale scene, havde taget bolden op og talt for vigtigheden af, at danskerne kan andre sprog end dansk.

Vi kan jo så håbe på, at regeringens sprogudvalg gør noget ud af den pind i kommissoriet, der handler om ”fremmed- og nabosprog”. Men regeringsgrundlaget indeholder ikke et ord, ikke en linje, ikke engang om engelsk! Og det på trods af at selv samme regeringsgrundlag taler meget om branding og markedsføring af Danmark i det store udland. Jeg er ikke så mistroisk mod den danske regering, at jeg tror, den mener, det kan klares på dansk, men at den tilsyneladende tror, det kan klares på engelsk i alle dele af verden, er naivt, grænsende til dumt. Det er urealistisk at forestille sig, at en markedsførings-, branding- og erhvervsstrategi udelukkende på engelsk kan blive en fuld succes. Det kan højst blive en begrænset succes.

Forbundet mener, at virksomhedernes og samfundets kommunikation med udlandet skal foregå på engelsk, hvor det er relevant, og på andre sprog, hvor

dét er relevant, og så skal man selvfølgelig huske at iagttage de særlige forhold, der spiller ind i forbindelse med kommunikation over sprog- og kulturgrænser. Det ved mange virksomheder godt – fx har *Danfoss Drives* en hjemmeside på 27 forskellige sprog. Samfundet – forstået som staten – må også lære det. Forbundet er af den opfattelse, at alle sproglige og latente sproglige ressourcer i samfundet skal bringes i spil, og centralt er det naturligvis, at de specialiserede fagsproglige uddannelser i **hovedsprogene**, og i nye hovedsprog som arabisk og kinesisk, bevares og styrkes, ligesom sprogteknologi i forbindelse med søgning på og oversættelse til og fra andre sprog bør styrkes. Den fagsproglige forskning og de fagsproglige uddannelser spiller nemlig ikke kun en nøglerolle på eksportmarkederne, men også i den omfattende digitalisering af den offentlige kommunikation, som regeringen foreslår.

På en arbejdsplads med franske, spanske, og italienske afdelinger og stærke bånd til erhvervslivet er der en klar oplevelse af, at nyuddannede kandidater er blevet svagere til fremmedsprog. Myndighederne burde undersøge, om det er en dårlig investering i sprog, når udbyttet er så ringe!

En forudsætning for, at regeringens ambitiøse planer kan realiseres med succes, er, at der udarbejdes en teknologisk infrastruktur baseret på et professionelt terminologiapparat, fagsprog og videndeling, og at den professionelle kommunikation mellem det offentlige, borgeren og virksomhederne tænkes ind i udviklingen fra starten. Der findes allerede eksempler på, at patientjournalerne ikke har kunnet fungere, fordi de forskellige involverede instanser simpelthen har anvendt forskellig terminologi – de har tillagt de samme ord forskellig betydning. For at kunne opbygge en digital infrastruktur er det derfor nødvendigt, at den fagsproglige forskning, herunder terminologi, arbejde med begrebshierarkisering (tesaurusser), leksikografi og andre systemer til strukturering, lagring, genfindning og deling af viden, ikke blot opretholdes, men **styrkes**. Det er derfor centralt, at de fagsproglige miljøer på universiteterne styrkes.

Ikke kun på dansk, men også på udenlandsk.

Dansk Sprognævn burde også beskæftige sig med fagsprog og terminologi. Desuden kan der være behov for en myndighed, styret af sprogenes interessenter (universitetsfolk, ikke kun fra faget dansk, men også fra andre sprogfag, sprogteknologer, journalister, kommunikationsfolk, retorikere, skolefolk, forfattere, aftagere af sproguddannede og mange andre) og med et større politisk mandat end Sprognævnets. Denne myndighed kunne bl.a. have som opgave at følge, hvordan der i praksis følges op på sprogdeklARATIONER, samarbejde i internationalt regi (EU, nordisk, Europarådet), implementering af sprogpolitiske planer, udviklingen af flersproglighed på de højere læreanstalter osv.

Men endnu mere centralt er det, at regeringen indser, at sprogpolitik ikke bare er et anliggende for [kulturministeren](#), fordi sprogpolitik handler om mere end dansk.

Det er ikke nok, at ministeren lægger op til en debat for avis-kronikører og politikere. Rapporten fra sprogudvalget burde sendes til høring hos alle tænkelige interessenter på samme måde, som man gjorde i Sverige med en tilsvarende sprog-politisk rapport Mål i Mun. Høringssvarene blev derefter opsummeret i en omfattende redegørelse, som blev offentliggjort på Justitsministeriets hjemmeside. Den danske rapport Sprog på Spil fra 2003 har haft meget lidt opfølgning, hvilket formentlig er en medvirkende faktor til, at det viste sig nødvendigt med endnu et udvalgsarbejde allerede i 2007.

Charlotte Rønhof, Forskningspolitisk chef, Dansk Industri

Dansk Industri har på basis af en spørgeskemaundersøgelse foretaget i samarbejde med CBS udarbejdet en rapport over danske virksomheders brug af fremmedsprog. Som rapportens titel antyder, var resultatet dobbelttydigt: "Mere (end) sprog". Altså både mere sprog og mere end sprog.

Rapporten understreger, at danske virksomheder er meget globalt orienteret, og at Danmarks største markeder fortsat er de nære markeder, med Tyskland som det allerstørste. Undersøgelsen viser, at hovedparten af danske virksomheder handler rigtig fint på engelsk, som er det globale forretningsprog i dag. Men man ser også, at der er en stor gruppe af virksomheder, der snubler lidt i sproget, hvilket de sådan set godt er klar over.

Mange virksomheder har andre fremmedsproglige kompetencer end engelsk repræsenteret, men når man sætter det i forhold til, hvor mange der oplever kommunikationsvanskeligheder, ville der være god idé i, at flere virksomheder brugte fremmedsprog. Det hører med til historien, at der er flere måder at løse sprogproblemer på: Ved at have en egen medarbejder eller ved at outsource opgaven til en translatørvirksomhed.

For at besvare spørgsmålet om, hvordan virksomhederne får dækket den sproglige kompetence, er der spurgt til, hvad der er vigtigt for virksomhederne, når de er ude og handle. Vigtigst er faglig viden om det produkt, der sælges af fx en ingeniør eller en cand.merc. Noget andet meget vigtigt er forretningsforståelse og dernæst engelsk. Så siger de marketingforståelse og derefter interkulturelle kompetencer, og det passer meget godt til den virkelighed, som virksomhederne lever i. Når der spørges lidt dybere, peger virksomhederne på det, Dansk Industri har oversat til **dobbeltkompetencer**, som er en både-og-

Dobbelt-kompetence. Der er behov for en afklaring af begrebet dobbeltkompetence, sådan som DI anvender det, og af vægtningen af de to kompetencer, en sproglig og en anden erhvervsmæssig kompetence. En afklaring kan belyse kvalifikationer, som er relevante både ved rekrutteringen af kvalificerede medarbejdere (det overrasker mange, at der er så få stillingsopslag, som nævner andre sprog end engelsk), og hvordan kompetencen opbygges i de forskellige led i uddannelsesvæsenet. Der er flere relevante og presserende spørgsmål. Hvor tilegner man sig de kompetencer, som et translatørbureau tilbyder, og som virksomheder efterspørger? Hvad sker der, hvis oversætteruddannelser nedlægges af kortsigtede økonomiske grunde? Hvordan kan man sikre, at man forstår, at en sproglig og kulturel kompetence er lige så vigtig og grundlæggende som andre kompetencer i mange funktioner?

ting. Altså det, som alle virksomheder ønsker sig, det er medarbejdere, som både kan noget fagligt (ingeniør, cand.merc.) og så et andet fremmedsprog end engelsk rigtigt godt. Det er altså ikke det samme som at ønske sig en sproguddannet cand.mag. i tysk fra Københavns Universitet eller en cand.ling.merc. fra [Handelshøjskolen](#). Det skal vi ikke høre som om, at der ikke er et marked

I forhold til begrebet "dobbeltkompetencer" er der visse dele af fødekæden, man glemmer. Man kan forstå, at mindre og mellemstore virksomheder går til et translatørbureau i stedet for selv at ansætte sprogmedarbejdere, og man kan forstå, at virksomheder ønsker dobbeltkompetencer. Men man glemmer, at der jo stadigvæk er brug for institutioner, der skal uddanne både translatørene og de personer, der skal have dobbeltkompetencerne.

for disse uddannelser. Sprog betyder måske nok mere for virksomhederne, end vi gik rundt og troede, men det er måske ikke en ren sproguddannelse, der skal til.

Det er ærgerligt at bruge så mange kræfter på at lære børn og unge andre sprog foruden engelsk i folkeskolen og i gymnasiet og så opleve, at når de kommer til de videregående uddannelser, så opdyrkes den kompetence ikke. Virksomhederne får folk ud, som er superdygtige ingeniører, cand.merc.'er osv., men har glemt deres andet fremmedsprog, som er visnet i al den tid, de har siddet på et universitet. Det kunne være spændende at få en debat om, hvordan man holder andre fremmedsprog i live.

Dansk Industri er enig med universitetsfolk i, at det er en rigtig god ide at løfte spørgsmålet om det nationale sproglige beredskab og småfagsproblematikken op til det nationale niveau. Man kunne nedsætte en arbejdsgruppe i samarbejde med to ministerier. Hvad sker der, når et fag lukkes, eller når folk går på pension? DI har haft stor glæde af en beslægtet undersøgelse af behovet for ingeniører. Den undersøgelse, DI har lavet i samarbejde med CBS om erhvervs-koncerners håndtering af fremmedsprog, handlede kun om at afdække erhvervslivets behov, ikke om hvorvidt der uddannes nok folk med kompetence på alle relevante sprog.

FORSLAG TIL VIDERE LÆSNING

A. Rapporter, betænkninger og handlingsplaner

Danmark

Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden.

Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan?

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 5, 2003.

pub.uvm.dk/2003/sprogfag

Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik.

København, Kulturministeriet, 2003.

www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprog_paa_spil.pdf

Sprogpolitik på de danske universiteter. Rapport med anbefalinger,

ved Karen M. Lauridsen m.fl., marts 2003.

www.rektorkollegiet.dk/internationalt/sprogpolitik_og_oversaettelser

Sprog til tiden. Rapport fra Sprogudvalget,

København, Kulturministeriet, 2008.

www.kum.dk/sw69654.asp

EU Kommissionen

En ny rammestrategi for flersprogethed.

europa.eu/languages/servlets/Doc?id=1037

En nyttig udfordring.

Hvordan en mangfoldighed af sprog kan bidrage til at knytte Europa tættere sammen.

ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/maalouf/report_da.pdf

Report on the implementation of the Action Plan 2004-2006

”Promoting language learning and linguistic diversity”.

ec.europa.eu/education/policies/lang/policy/report_en.html.

Recommendations of the High Level Group on Multilingualism.

ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/multireport_en.pdf

European Language Indicator.

ec.europa.eu/education/policies/lang/key/legislation_en.html.

Europarådet

Council of Europe, Language Policy Division.

www.coe.int/T/DG4/Linguistic/Default_en.asp

Se særligt:

Policy guide and studies

Language Education Policy Profile (e.g. Austria, Norway)

Common European Framework of Reference for Language Learning

European Language Portfolio.

Norge

Språk åpner dører! Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009. Strategi plan, juni 2005. Utdannings- og Forskningsdepartementet, Oslo.

www.publikasjoner.dep.no

Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høøgskolar i Noreg, 2006.

www.uhr.no/documents/Framlegg_til_ein_språkpolitikk_for_UHsektoren_1.pdf

Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!,

ved Glenn Ole Hellekjær, Fremmedspråkscenteret, nr. 3, september 2007.

www.hiof.no/neted/upload/attachment/site/group55/Fokusnr3.pdf

Sverige

Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket,

Stockholm, Statens Offentliga Utredningar (SOU), 2002:27, Kulturdepartementet.

www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443

Värna språken – förslag till språklag. Betänkande av Språklagsutredningen 2008.

Stockholm: Statens Offentliga Utredningar. SOU 2008:26.

www.regeringen.se/content/1/c6/10/09/59/4ad5deaa.pdf

B. Introduktioner til og analyser af sprogpoltiske emner

May, Stephen and Nancy H. Hornberger (eds.) 2008. *Language policy and political issues in education*, volume 1 of *Encyclopedia of Language and Education*, 2nd edition, New York: Springer.

Phillipson, Robert 2003. *English-only Europe? Challenging language policy*. London: Routledge.

Phillipson, Robert 2006. English, a cuckoo in the European higher education nest of languages? *European Journal of English Studies*, 10/1, 13-32.

Preisler, Bent 1999. *Danskerne og det engelske sprog*, Roskilde, Roskilde Universitets Forlag.

Ricento, Thomas (ed) 2006. *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*, Blackwell Publishing.

COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
HANDELSHØJSKOLEN
SOLBJERG PLADS 3
2000 FREDERIKSBERG

WWW.CBS.DK

**Copenhagen
Business School**
HANDELSHØJSKOLEN